

KRÉMER BALÁZS

Szösszenet – az erőszakos mozgalomról és a mozgalmár erőszakosságáról

Az Esély 2003/3. számában Tamási Erzsébet írt egy cikket, amelyben megosztotta az Olvasókkal kételyeit a családon belüli erőszak azon tárgyalásmódjával kapcsolatban, amely az ügy körül szerveződő mozgalmat szerinte jellemez („A családon belüli erőszakról – csendesebb, szentségtörő módon”). Olvasatomban Tamási sokféle kételyt és kérdést vet fel, amelyekről a „mozgalom” határozottnak tűnő álláspontot látszik képviselni, noha nincsenek rá hiteles, alapos és széles körben elfogadottnak tartható válaszai. A mozgalom tehát kételkedésekre alapot adó előítéletekre és sztereotípiákra alapozza üzeneteit, amelyekkel kapcsolatban erősek a szerző (meg sokan mások, így pl. e sorok szerzőjének) fenntartásai, és amelyeket az alábbiakban érzékeltethetnék:

– Mit is értsünk erőszakon, akár a családon belül, akár szélesebb társadalmi környezetben? Erőszak-e pl. a lelki terror, a zsarolás, a megaláztatás, és sokminden más – ami kriminológiailag nem büntetési tétel, ámde erőszak?

– Mi is az erőszak funkciója? Értjük-e, hogy mik az agresszió és az erőszak okai, céljai, netán milyen körülmények miatt él az erőszak, mint bizonyos, nem egyedi helyzetek hagyományos „megoldási” módja? Kik, mikor, milyen helyzetekben alkalmazzák ezeket – a fenti értelemben vett – hagyományos megoldásokat?

– Meg lehet-e érteni az erőszakot pusztán abból a megközelítésből, hogy a pasik brutális állatok? Segíthet e most (és bármikor máskor) az, ha egy valóban létező, súlyos társadalmi problémát valamilyen bűnbak nyakába akarunk varrni?

– Meg lehet-e óvni a társadalom Titanicját az erőszak jéghegyével-jéghegyeivel való összeütközés tragédiáitól azzal, ha minden erőnkkel a jéghegy felszín fölé kitüremkedő csúcsát akarjuk csupán legyalulni? Lehet-e egyáltalán úgy beszélni jéghegyekről, és tenni bármit a jéghegyek ellen, hogy nem akarjuk tudomásul venni: nemcsak az a csúcs, ami látszik?

Szerintem lehet más, akár erősebb kételyeket, sőt, akár nála határozottabb és kategorikusabb elutasításokat is felvetni Tamási Erzsébetnél a családon belüli erőszak mozgalmárjainak prezentációival és követeléseivel szemben. Számomra például az a gondolat, amelynek az az egyetlen következménye, hogy fel kell állítani a „big watching sister” országos hálózatot a családon belüli erőszak folyamatos és mindenre kiterjedő jelzésére, hogy azután időben be is lehessen avatkozni – az abszurd hülye-

ség, önkény és terror, pláne, ha nem tudjuk, hogy mi az az erőszak és mi az a „kvázi-erőszakos” körülmény, amelybe preventíve be kell avatkozni. Nos, számomra az, aki efféle hivatali hálózat, minden családot mindenben figyelő „jelzőrendszer” és azok hálózatának felállítását követeli ma Magyarországon, az nincs feltétlenül teljes szellemi és erkölcsi képességének birtokában. És, ha egy okfejtés logikus következménye ez a követelés – akkor igen nagy baj van magával az okfejtéssel is. De Tamási hozzám képest szelíd és tépelődő, ő ilyen „vad” kételyek felvetéséhez túl tapintatos, ámbár, az ő kételyeinek mindez logikus folyománya...

Tamási nem állít, hanem kételkedik – ami nem baj, Descartes óta a racionalitás filozófiai tradíciója a gondolkodás alapján tartja a kételkedést. Írása meggyőző és inspiráló: volna mit kételkedni.

Ezzel kapcsolatos másik álláspontja: a kételkedés jogának fenntartására, védelmére vonatkozó törekvése. Bevezetőjében azt írja, hogy a gondolkodás halálát jelenti az, ha személyes meggyőződésünket akár a tudomány dogmatikus igazságaként akarjuk prezentálni; akár az, ha igazságunkról nem meggyőzni akarjuk hallgatóságunkat, hanem azt a hatalom erejével rá akarjuk kényszeríteni hallgatóságunkra.

Olvasatomban Tamásival nem kell, nem is lehet mindenben egyetérteni – márcsak azért sem, mert sokmindenben nem állít, csupán provokatíván kérdez, és kételyeket vet fel. Amivel viszont totálisan, ezerral, mindenestül egyet lehet érteni, hiszen a kételkedés képességének elvesztése (akár egy konkrét ügyben, akár általában), az a gondolkodás és a gondolat halála.

Betlen Anna ettől a hozzáállástól rajzszögbe ült („Mint aki rajzszögbe ült” – Esély 2003/5), és megítélésem szerint eléggé szánalmas módon védi a Tamási által kritizált álláspontot. Érvei nagyjából arról szólnak, hogy az erőszakról fölösleges okoskodás tököröszeni; az erőszak igenis az, ami; és azért van, mert a pasik brutális állatok, akiket jól tökön kell rúgni, ha itten erőszakoskodnak. Meg ő igenis úgy látja, hogy aki nem így látja, az a nép (a nők) ellensége, és, ha „akinek ennyi jó kevés – azt érje gááncs és meg-ve-tés!”

Mivel belőlem hibázik minden prűdéria, ezért semmi bajom a hanggal és hangnemmel. Ha valaki így akarja-tudja kifejtteni azt, amit gondol, hát tegye. Két dologgal van bajom. Az egyik az, hogy Betlen egyetlen dologban sem fogadja meg Tamási intelmeit, egyetlen korábbi álláspontjával kapcsolatban sem merül fel benne semmi kétely, hanem kategorikusan kioktatja és ledorongolja a töprengésre felszólító szerzőt arról, hogy nincsen itten helye semmilyen kételynek (azaz, tehetjük hozzá: gondolatnak). Mindezt nem tenném szóvá itt, legföljebb felhívnám telefonon a szerzőt, hogy ez ciki, ezt nem kéne. Hogy mégis szóvá teszem az ügyet, annak oka az a fránya utolsó bekezdés, amely szerint Betlen tájékoztatja az olvasót, hogy Tamási cikke nem tekinthető az Esélyegyenlőségi Kormányhivatal hivatalos álláspontjának. A tájékoztatás, az tök fölösleges: ki és mi alapján gondolhatta volna ennek az ellenkezőjét?

Viszont akkor felmerül az a kérdés, hogy vajon Betlen álláspontja annak tekinthető, pusztán amiatt, hogy ő ottan dolgozik? Ha igen, akkor ...khmmm – szóval, a magas hivatal is elutasít minden jogot és alapot a

kétkedésre és kételyre? Ha nem, akkor pedig...khmmm – szóval, pusztán egy érveket pótló és azok hiányát leplező, az elfoglalt székre (és rajta egy rajzszögre...) tespedő ülepből eredő stiláris fordulattal van dolgunk? Merthogy Betlen cikke után minden korábbi kérdés és kétely fennmarad: mi is az erőszak? Milyen csoportok és élethelyzetek körében él, és mi is a társadalmi funkciója? Mi a probléma mozgalmi tematizációinak következménye, és ki vállalja ezeknek a következményeknek a viseléséért a társadalmi-politikai felelősséget? Stb. stb.

Végezetül, ha már a záradékoknál és lábjegyzeteknél tartunk. Azt hiszem, én voltam az Esély szerzői közül az első, akinek írását jó tíz évvel ezelőtt azzal a kis lábjegyzeti kommentárral látta el az akkori szerkesztőség, hogy az írás nem feltétlenül a szerkesztők véleményét tükrözi. Akkor én ezen feszengtem – egyfelől, még szép, hisz nem ők írták; másfelől: mi a túróért tartják fontosnak az elhatárolódást a szerzőtől? No már most, ez a maszatolós és prűd hozzáállás eredményeként odabiggyesztett lábjegyzet – ez mindkét inkriminált írásmű első oldalának aljára, valami általam rejtélyes okból odakeveredett. Szeretném egyrészt megtudni azt, hogy mi a célja és funkciója – az olvasó és a szerző zavarba ejtésén túl – az efféle megjegyzetelésnek? És, ha netán nincsen túl sok veleje a prűderia és felelőség-elhárítás efféle gesztusainak – akkor felszólíthatnám-e a tisztelt szerkesztőség tudós és szakértő tagjait arra, hogy ne averzióiknak adjanak hangot az amúgy általuk megjelentetett írással kapcsolatban? Hanem, legyenek szívesek, ha másképpen nem, amolyan rövid szerkesztői jegyzetben, de akár hosszabb reflexióban, pozitív állításokban jelezni a szerzővel ellentétes véleményeiket. Márcsak azért is, hogy jelezzék: nem a vitáktól való viszolygásuknak akarnak hangot adni, hanem aktív részesei kívánnak lenni a szociálpolitika szakmai és politikai vitáinak. Már, ha ez tényleg így van...

...amolyan rövid szerkesztői jegyzet

Krémer Balázs számára dilemmát okoz, hogy szerkesztőségünk olykor megjegyzéseket fűz a megjelentetett írásokhoz, például az övéhez és Betlen Annáéhoz. Úgy gondolja, e lábjegyzetek alapján megkérdőjelezhető, hogy vajon a szerkesztőségünk tagjai valóban aktív részesei akarnak lenni a szociálpolitika szakmai és politikai vitáinak, vagy csupán úgymond „maszatolós és prűd” hozzáállásukat akarják érvényesíteni, miközben elhárítják maguktól a vitatkozás felelősségét.

Dilemmáját az említett szerkesztőségi megjegyzések tárgyyszerű felidézésével szeretnénk eloszlatni:

„Ezt a cikket VITAINDÍTÓNAK szánjuk. Feltételezzük, hogy OLVASÓINK KÖZÜL többen nem értenek egyet a szerzővel. VÁRJUK VITÁZÓ ÍRÁSAIKAT” (Esély, 93/2, Krémer Balázs: Van-e Magyarországon szegénység?, szerkesztőségi megjegyzés a lap alján. Kiemelések tőlem, L. J.)

„Betlen Anna vitacikkének STÍLUSA, SZÓHASZNÁLATA nem tükrözi lapunk törekvéseit.” (Esély, 2003/5. Betlen Anna: Mint aki rajzszögbe ült..., szerkesztőségi megjegyzés az első bekezdésnél. Kiemelés tőlem, L. J.)

Ez utóbbi megjegyzés történetéhez: a jegyzet eredetileg a cikk Nő –

férfi alcímet viselő passzusának kezdőmondatához kapcsolódott. A korrektúra ellenőrzése során azonban a Szerző a kifogásolt, a jegyzetet kiváltó mondatrészt *kihúzta* a végleges szövegből, s hozzászólásunkat át helyezte írása elejére.

Eljárásához további megjegyzést nem kívánunk hozzáfűzni.

Ami Krémer Balázs azon óhaját illeti, hogy szerkesztőségünk „tudós és szakértő tagjai” ne averzióiknak adjanak hangot, hanem szíveskedjenek „hosszabb reflexiókban, pozitív állításokban jelezni a szerzővel ellentétes véleményeiket”, ezzel nemigen tudunk mit kezdeni, hiszen la- punk egyebek közt attól létezik, hogy különféle szerzők (köztük gyakran az Esély szerkesztőbizottsági tagjai) hosszabb reflexiókban jelzik, hol ellentétes, hol másokat is megerősítő véleményeiket. Ezeket mi így házihasználatban egyszerűen cikkeknek hívjuk.

Prüdéria-ügyben pedig végképp nem mi vagyunk illetékesek.

Lévai Júlia
olvasószerkesztő